

GAVENDOVÁ, O.:
Zo slepej uličky k transcendentnu.
Kríza náboženskej skúsenosti
a hľadanie východísk.
Bratislava : Cathedra, 2020. 76 strán

Tí, ktorí sa zaujímajú o súčasné kresťanské myslenie, privítajú monografiu z klávesnice Olgy Gavendovej o náboženskej skúsenosti. Autorka sa zamýšľa nad fenoménom náboženskej skúsenosti, ktorý v našej kultúre Západu nejakým spôsobom pretrváva aj napriek viacerým predpovediam o zániku náboženstva i napriek tomu, že ho početní myslitelia nepovažujú za dôležitý. Niekedy je dokonca popieraná už samotná možnosť takéhoto fenoménu (nie len jeho reálna existencia), pretože ak Boh nejestuje, nemôže existovať ani náboženská skúsenosť. Takýto postoj môže postaviť bežného človeka do zvláštnej situácie, kedy slová ateistu protirečia jeho vlastnej bezprostrednej skúsenosti. Možno totiž vytvárať rôzne teórie a obhajovať ich argumentami, ale vnútorné skúsenosti sú nám dané bezprostredne, nemáme ich pod kontrolou. Môžu nás prekvapiť bez ohľadu nato, akú teóriu hlásame a ovplyvniť, akú teóriu budeme obhajovať.

Autorka sa téme náboženskej skúsenosti venovala už v minulosti a skúmala ju z rôznych pohľadov. Ak sa náboženská skúsenosť zadefinuje veľmi úzko, napríklad špecificky po kresťansky (ako súvisiacu s osobou Ježiša Krista), potom s úpadkom kresťanstva v našej spoločnosti možno hovoriť o jej absencii. Pri takomto úzkom zadefinovaní možno celkovú situáciu vnímať dosť negatívne. Aj jeden z prvých článkov autorky sa zameriava na tento negatívny aspekt: „Absencia náboženskej skúsenosti v súčasnej spoločnosti.“¹ Absencia však nie je posledné slovo. Pozoruhodné je, že v prípadoch explicitného odmietania podobnej náboženskej skúsenosti, človek sa často naďalej správa nábožensky. Autorka sa nad týmto fenoménom zamýšľa v článku: „Náboženské správanie sekularizovaného človeka.“² Príčinu vidí v tom, že ľudia aj naďalej zakusujú akúsi základnú „bázeň a fascináciu“, ako o nich píše klasici náboženskej literatúry v súvislosti s náboženskou skúsenosťou.³ Keď ide o skúsenosť bez explicitného rozpoznanie nejakej božskej osoby, v pozadí tejto skúsenosti (ako je zážitok hlbokého pokoja alebo vnútornej zmeny), niekedy sa hovorí aj o transcendentnej (nie priamo náboženskej) skúsenosti. Autorka si však všíma to, že to v mnohých prípadoch môže byť dokonca aj nihilizmus, taký rozšírený v našej

1 GAVENDOVÁ, O.: Absencia náboženskej skúsenosti v súčasnej spoločnosti. In: *Veda a náboženstvo*. Trnava : Dobrá kniha, 2008, s. 85 – 100. ISBN 978-80-7141-599-2.

2 GAVENDOVÁ, O.: Náboženské správanie sekularizovaného človeka. In: *Acta facultatis theologicae Universitatis Comenianae Bratislaviensis*, roč. 7, č. 1 (2010), s. 17 – 30.

3 GAVENDOVÁ, O.: Bázeň a fascinácia v náboženskej skúsenosti. In: *Studia Aloisiana*, roč. 4, č. 1 (2013), s. 45 – 53.

spoločnosti, ktorý môže byť nepriamo podnetom pre náboženskú skúsenosť,⁴ a to tým, že podnecuje existenciálne otázky o zmysle života.⁵

Nová monografia je rozdelená do piatich častí. Prvá (s. 5 – 15) je o antropologických a metafyzikálnych východiskách súvisiacich s náboženskou skúsenosťou. Zameriava sa na štruktúru človeka, ktorá cez rozum a slobodnú vôľu uschopňuje k seba-transcendencii a otvára pre absolútne. Otvorenosť pre absolútne ešte neznamená, že človek ho môže dosiahnuť vlastnými silami. Je potrebné aj Božie pôsobenie a efektívne využitie prostriedkov, ktoré poskytuje náboženstvo. Autorka sa opiera o diela autorov, ako sú M. Eliade a E. Coreth.

Druhá kapitola (s. 16 – 29) je zameraná na objasnenie charakteristických črt náboženskej skúsenosti v kontexte ostatných bežných skúseností. Bežná skúsenosť prináša nové praktické poznanie, založené na prežitých skúsenostiach. Špecifikom náboženskej skúsenosti je najmä zážitok mystéria, bázeň pred Bohom a zároveň fascinácia, ktoré sa dotýkajú celého človeka a ho pretransformávajú v iného lepšieho človeka. Podrobná fenomenológia náboženskej skúsenosti je v tejto kapitole inšpirovaná J. B. Lotzom a R. Ottom (dielom *Posvätno*).

Tretia kapitola (s. 30 – 39) je o „výpadku“ náboženskej skúsenosti v dnešnej spoločnosti. Autorka skúma príčiny neprítomnosti náboženskej skúsenosti v dnešnej spoločnosti a zamýšľa sa nad sekularizáciou. Namiesto božského absolútneho sa stáva novým „božstvom“ a „riaditeľom“ sveta úspešný človek. Inšpirácia prichádza od mysliteľov ako L. Giussani, R. Guardini a M. F. Sciacca. V posledných dvoch kapitolách (s. 40 – 50, 51 – 64) si autorka všíma sekulárnu náboženosť, sekularizované správanie a nihilizmus (ako skúsenosť ničoty). Je paradoxné, že hoci chce človek žiť nenábožensky a laicky, predsa si zachováva akúsi formu správania, ktorá je totožná s náboženskou. Rozdiel je v tom, že jej dáva nenáboženský svetský obsah. Takto prežívaný nenáboženský život, či až priam nihilistický postoj, môže viesť nepriamo k prežitiu explicitne náboženskej skúsenosti. Zaujímavým ilustračným príkladom (s. 46 – 47) toho, ako nenáboženský človek žije svoju seba-transcendenciu, je štruktúrovanie miest, ktoré už nemali centrálny body, akými boli kedysi chrámy alebo posvätné miesta, ale všetky ulice boli podobné a často aj úplne rovnaké. Ľudia potom prirodzene hľadali akési centrá, kde sa môžu zísť a spoločne zažiť niečo príjemné až výnimočné. V posledných rokoch túto funkciu začali preberať nákupné centrá.

Hlavnou myšlienkou teda je, že človek je vo svojej podstate otvorený pre transcendentno a ak ho nejakým spôsobom nechopí, necíti sa byť plne sám sebou. Svedčí o tom neustále hľadanie, nepokoj, krízy a nespokojnosť, ktoré často vrcholujú v osobných životných krízach, v strate zmyslu života i konania. Dôležitým princípom však zostáva, že ak človek cíti túžbu po transcendentne, túži po náboženskej skúsenosti a je schopný ju prežiť, potom ju bude neustále

4 GAVENDOVÁ, O.: Nihilizmus ako východisko pre náboženskú skúsenosť. In: *Theologos*, roč. 16, č. 1 (2014), s. 86 – 96.

5 GAVENDOVÁ, O.: Crisi dell'esperienza religiosa e problema del senso dell'essere. In: *Integralność w pedagogice religii*. Włocławek : Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna, 2013, s. 155 – 166. ISBN 978-83-61609-31-5.

vyhľadávať, aj keď často na nevhodnom mieste. Nepochopenie svojej vlastnej prirodzenosti môže viesť k podobnej dichotómii.

V európskom prostredí došlo k zmene v tom, že viaceré stredoveké katedrály, výraz dávnej viery a zbožnosti, sa stali turistickými atrakciami. Mnohé kostoly sa menia na sekulárne budovy, stávajú sa z nich kultúrne centrá, reštaurácie či múzeá, galérie, alebo divadlá. Prežívané vyznávanie viery a náboženský kult sa stali súkromnou a individuálnou záležitosťou, pričom sa prechádza od spoločenskej sekularizácie k sekularizmu, ktorý sa stáva, podľa autorky, akosi novou globálnou formou náhradného náboženstva. Táto však nemôže dať zmysel ľudskému životu a ľudským námahám, pretože z princípu nemôže uspokojiť túžbu po transcendentne. Novoveké hodnoty slobody, emancipácie, pokroku by mali akceptovať vlastné hranice a ich vlastnú úlohu, ktorú majú zohrávať v živote človeka.

Autorka si všíma, že pribúdajú aj iniciatívy, ktoré umožňujú prežívať náboženskú vieru kolektívne, ako sú napríklad Svetové dni mládeže. Spomína napríklad J. Habermasa, ktorý si všíma, že sa prešlo od sekularizmu k post-sekularizmu, ktorý umožňuje pokojné a nekonfliktné spolužitie sekulárnej i náboženskej sféry. V post-sekulárnej dobe sa teda nenaplnilo proroctvo Maxa Webera, že vďaka rozumu na Západe vymizne náboženstvo, aj keď sociálna sféra sa v mnohých ekonomických, technických, politických, kultúrnych aspektoch postupne oddelila od metafyzikálnych konceptov minulosti a tým aj od chápania reality človeka a skutočnosti, orientovanej teologicky.

Posledné desaťročia prinášajú aj ďalší nový fenomén, na ktorý poukázal už napríklad P. L. Berger. Všimol si, že popri sekularizácii narastá záujem o rôzne formy prirodzeného, magického a mýtického náboženstva. V tomto zmysle sa dá povedať, že pri sekularizácii nejde natoľko o odmietanie náboženstva, ale jeho premenu. Takáto premena súvisí aj s tým, že nebať záujem o racionálne premyslené náboženské formy a tradície. G. Vattimo ide ešte o krok ďalej, a aj keď neodmieta náboženstvo, odmieta rozmer transcencie. Je to zaujímavý fenomén náboženstva, alebo lepšie spirituality bez Boha, ktorý má dopad na viaceré oblasti spoločnosti a bolo by iste zaujímavé skúmať takúto spiritualitu z pohľadu filozofie, ale aj sociológie, teológie, etiky, antropológie i filozofie náboženstva.

Za otázkami o živote človeka a s nimi spojenými neistotami je implicitná túžba človeka nájsť pevný základ, ktorý dá zmysel všetkému, s čím sa človek stretá. Bez autentického náboženstva nie je možné uchopiť tento základ a slovami R. Guardiniho, ktorými sa končí monografia, „bez náboženského elementu je život ako motor bez oleja. Prehrieva sa a každú chvíľu sa zadrie. Všade sa priečia súčastičky, ktoré by do seba mali presne zapadať. Stráca sa stred a vzájomné zopätie zložiek“ (s. 67).

prof. Ing. Luboš Rojka, PhD.
Fakulta humanitných vied, Žilinská univerzita v Žiline
Univerzitná 8215/1, 010 26 Žilina
Facoltà di Filosofia, Pontificia Università Gregoriana
Piazza della Pilotta 4, 00187 Roma